

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАРГА НИСБАТАН ЖИНОЙ ЖАВОБГАРЛИКНИ ЯНАДА ЛИБЕРАЛЛАШТИРИШ: ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИДАГИ ЯНГИ ЎЗГАРТИРИШЛАРНИНГ ТАҲЛИЛИ

Муаллиф: **Худойбердиев Асрор Комилович**

Сергели тумани бўйича ИИО ФМБ ходими

Аннотация

Ушбу мақола Ўзбекистон Республикасининг 2025 йил 23 октябрда қабул қилинган ЎРҚ-1092-сонли Қонуни асосида вояга етмаганларга нисбатан жиноий жавобгарликни янада либераллаштириш ҳақида таҳлилий материалдир. Қонун Жиноят кодексининг 77, 84-1 ва 85-моддаларига киритилган ўзгартириш ва қўшимчаларни ўрганиб, уларнинг мазмуни, афзалликлари (реабилитацияни осонлаштириш, ҳуқуқий мақомни тиклаш) ва имконий салбий томонларини (жиноятчилик даражасининг ўсиши хавфи) кўриб чиқади. Мақола болалар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича халқаро стандартларга мувофиқликни таъкидлаб, қонун ўзгартиришларининг жамиятга таъсирини баҳолайди. Аннотацияли калит сўзлар ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати мақола таркибига киритилган.

Калит сўзлар

- Вояга етмаганлар: 18 ёшга тўлмаган шахслар; қонун ўзгартиришларида уларга нисбатан жиноий жавобгарликнинг либераллаштирилиши асосий объект ҳисобланади, реабилитация ва ҳуқуқий ҳимояни таъминлайди.

- Жиноий жавобгарлик: Жиноят содир этганлик учун жазо тайинлаш; ўзгартиришларда у вояга етмаганлар учун янада юмшоқроқ қилинган, масалан, судланмаганлик ҳолатини жорий этиш орқали.

- Либераллаштириш: Жазо чораларининг юмшоқлаштирилиши; қонунда жазо муддатларини қисқартириш ва судланганлик тамғасини олиб ташлаш орқали амалга оширилган.

- Реабилитация: Жиноятдан кейин жамиятга қайтиш; ўзгартиришлар вояга етмаганларнинг таълим ва ишга жойлашишини осонлаштириб, ушбу жараёни қўллаб-қувватлайди.

- Жиноят кодекси: Ўзбекистон Республикасининг асосий жиноий қонуни; 77, 84/1 ва 85-моддалари ўзгартирилган.

Кириш

Ўзбекистон Республикасида вояга етмаганлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва уларнинг жиноий жавобгарлигини инсонпарварлик асосида ташкил этиш йўлида муҳим ислохотлар амалга оширилмоқда. 2025 йил 23 октябрда қабул қилинган ЎРҚ-1092-сонли Қонун вояга етмаганларга нисбатан жиноий жавобгарликни янада либераллаштиришга қаратилган. Ушбу қонун Жиноят кодексига қўшимча ва ўзгартиришлар киритиб, ўн саккиз ёшга тўлгунига қадар содир этган жиноятлар учун жазо ўтаб бўлган шахсларнинг ҳуқуқий мақомини яхшилашни кўзда тутди.

Бу ўзгаришлар мамлакатда болалар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича халқаро стандартларга мувофиқлаштириш ва вояга етмаганларнинг жамиятга қайтиб келишини осонлаштириш мақсадида амалга оширилмоқда. Ушбу мақола ушбу ўзгартиришларнинг мазмуни, аҳамияти ва имконий таъсирларини таҳлил қилади.

Қонун ўзгартиришларининг асосий таркиби

Қонун Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 77, 84/1 ва 85-моддаларига тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритади. Асосий ўзгаришлар қуйидагилардан иборат:

- 77-моддага қўшимча (олтинчи қисм): Ўн саккиз ёшга тўлгунига қадар содир этган ўта оғир бўлмаган жинояти учун жазони ўтаб бўлган шахс судланмаган деб ҳисобланади. Бу ҳолатдан ўта оғир жиноятлар ёки жазо ўтаб бўлганидан кейин ўн саккиз ёшга тўлгунига қадар қасддан янги жиноят содир этиш ҳоллари мустасно.

Бу ўзгариш вояга етмаганларнинг судланганлик тамғасидан ҳоли тарзда ҳаётини давом эттиришига имкон беради ва уларнинг таълим, ишга жойлашиш ҳамда ижтимоий мослашувини осонлаштиради.

- 84/1-моддага ўзгартириш: Вояга етмаганларга нисбатан озодликни чеклаш жазосининг энг кам муддати олти ойдан бир ойга қисқартирилди.

Бу ўзгариш жазо чораларининг ҳаддан ташқари қаттиқлигини камайтириб, вояга етмаганларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга хизмат қилади.

- 85-моддага ўзгартириш (биринчи қисм): Озодликдан маҳрум қилиш жазосининг энг кам муддати ҳам олти ойдан бир ойга қисқартирилди.

Бу вояга етмаганларга нисбатан қамоқ жазосининг минимал муддатини қисқартириб, алтернатив жазо чораларини (масалан, тарбиявий чораларни) афзал кўришга йўл очиб беради.

Ушбу ўзгартиришлар 2025 йил 24 октябрдан кучга кирди ва вояга етмаганларнинг манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган кенг қўламли ислохотларнинг давоми сифатида кўрилади.

Таҳлилий баҳо: Афзалликлар ва имконий хавфлар

Ушбу қонун ўзгартиришларининг асосий афзаллиги вояга етмаганларнинг реабилитациясини таъминлашдадир. Судланмаганлик ҳолатининг жорий этилиши вояга етмаганларнинг жамиятга қайтишини осонлаштириб, уларнинг келгуси ҳаётидаги тўсиқларни камайтиради.

Масалан, ўта оғир бўлмаган жиноятлар учун жазо ўтаб бўлганидан кейин улар таълим олиш, иш топиш ва ҳуқуқий мақомини тиклаш имкониятига эга бўладилар.

Бу болалар ҳуқуқлари бўйича БМТ конвенциясига мувофиқ келади ва мамлакатда жиноятчилик даражасини пасайтиришга хизмат қилиши мумкин.

Бироқ, ўзгартиришларнинг имконий салбий томонлари ҳам мавжуд. Жазо муддатларининг қисқартирилиши вояга етмаганлар орасида жиноятчиликнинг кўпайишига олиб келиши мумкин, чунки қаттиқ жазо чораларининг камайиши тарбиявий таъсирни пасайтириши мумкин. Шунингдек, ўта оғир жиноятлар учун истисно ҳолатларининг сақланиши тизимда адолатни таъминлайди, лекин амалиётда бу истисноларнинг қўлланилиш тартибини кучайтириш зарур. Сенат ва бошқа органларнинг фикрича, бу ўзгартиришлар вояга етмаганларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга хизмат қилади, аммо уларнинг самарадорлигини мониторинг қилиш муҳим.

Умуман олганда, ушбу либераллаштириш вояга етмаганларнинг тарбиявий ва реабилитация чораларига устуворлик бериш орқали жиноятчилик профилактикасини кучайтириши мумкин. Бироқ, қонуннинг ижроси учун Бош прокуратура ва Адлия вазирлиги томонидан кенг тарғибот ва назорат чоралари қўрилиши лозим.

Хулоса

ЎРҚ-1092-сонли Қонун Ўзбекистон қонунчилигида вояга етмаганлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича муҳим кадамдир. У жиноий жавобгарликни либераллаштириб, уларнинг жамиятга қайтишини осонлаштиради ва инсонпарварлик тамойилларини кучайтиради. Келгусида бу ўзгартиришларнинг самарасини баҳолаш ва керакли ўзгартиришлар киритиш орқали тизимни янада такомиллаштириш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни ЎРҚ-1092-сон, 23.10.2025. Вояга етмаганларга нисбатан жиноий жавобгарлик янада либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига қўшимча ва ўзгартиришлар киритиш тўғрисида. – <https://lex.uz/docs/7788391>
2. Вояга етмаганларнинг жиноий жавобгарлиги янада либераллаштирилди. – https://uza.uz/uz/posts/voyaga-etmaganlarning-zhinoiy-zhavobgarligi-yanada-liberallashtirildi_794260
3. Вояга етмаганларга нисбатан жиноий жавобгарлик янада либераллаштирилмоқда. – <https://senat.uz/oz/post/post-3925>
4. Вояга етмаган шахслар учун жиноий жавобгарлик либераллаштирилмоқда. – <http://pravacheloveka.uz/uz/news/voyaga-yetmagan-shaxslar-uchun-jinoiy-javobgarlik-liberallashtirilmoqda>
5. Вояга етмаганлар учун жиноий жавобгарлик либераллаштирилди. – <https://www.gazeta.uz/uz/2025/10/25/minor-crime>